

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри підприємництва, торгівлі та економіки підприємства Університету митної справи та фінансів Жадька Костянтина Степановича на дисертаційну роботу Щепки Олександра Віталійовича на тему «Адаптивні методи прогнозування в системі управління економічною безпекою підприємства», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Ступінь актуальності обраної теми. Економічна безпека підприємства є однією з ключових управлінських характеристик, що визначає здатність суб'єкта господарювання зберігати стійкість, ефективно використовувати ресурсний потенціал та адаптуватися до змін зовнішнього середовища. В умовах посилення турбулентності зовнішнього середовища підприємства стикаються з якісно новим рівнем невизначеності, за якого традиційні підходи до управління безпекою стають недостатніми.

Особливо гостро ця проблема постає для підприємств металургійної галузі України, які залежать як від кон'юнктури внутрішнього ринку, так і від динаміки глобальних цін на сировину, енергоносії та валютних курсів. Аналіз наукової літератури засвідчує, що наявні підходи до управління економічною безпекою переважно зосереджені на статичних оцінках та інтегральних показниках, тоді як прогнозна складова та її системна інтеграція у контур управління безпекою залишаються недостатньо обґрунтованими. Наведене свідчить про своєчасність і безперечну актуальність дисертаційного дослідження Щепки Олександра Віталійовича.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Олександром Віталійовичем сформульовано наукові положення, висновки та рекомендації з дотриманням вимог щодо їх достовірності та обґрунтованості. Загалом дисертація та наукові публікації за її темою характеризуються високим науковим рівнем і відповідають вимогам до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Автором у дисертації представлено науково обґрунтоване теоретичне узагальнення значного обсягу наукового, законодавчого та емпіричного матеріалу й запропоновано нове вирішення наукового завдання, що виявляється в пропозиціях стосовно інтеграції аналітико-прогностичної підсистеми до системи економічної безпеки підприємства.

Джерельна база дослідження підібрана ретельно, а підхід автора до її опрацювання містить глибокий аналіз теоретичного матеріалу та високий рівень аргументації власних висновків. Результати і ключові положення дослідження повною мірою відображено у 17 наукових публікаціях, з яких 2 статті – у виданні, що індексується наукометричною базою Scopus, 7 статей – у фахових наукових виданнях України та 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Наукові публікації автора демонструють належну теоретичну підготовку, всебічність розуміння досліджуваних проблем та здатність до самостійної наукової роботи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Результати дослідження характеризуються високим рівнем наукової новизни, оскільки автором сформульовано низку узагальнень, висновків та підходів, що мають вагоме значення для розвитку теорії економічної безпеки підприємства.

Зокрема наукова новизна повною мірою розкривається у розробці п'ятирівневої концепції адаптивного прогнозування в системі управління економічною безпекою підприємства, яка системно інтегрує теоретичний, методологічний, інструментальний, методичний та організаційно-практичний рівні й замикається через механізм управління економічною чутливістю з об'єктивно вимірюваним параметром прогнозованої невизначеності (п. 1.3). Цінність цього результату для теорії економічної безпеки полягає в тому, що він долає характерну для наявних підходів фрагментарність, поєднуючи концептуальний і прикладний рівні в єдиному логічному контурі, та

переводить управління безпекою з площини констатації загроз у площину їх завчасного передбачення.

Вперше запропоновано стратегічну типологію управлінських відповідей на прогнозу невизначеність, що охоплює чотири рівні (моніторинговий, адаптивний, гібридний та антикризовий), які прив'язані до порогових значень показника MAPE (с. 157). Значущість цього доробку полягає в тому, що він формує методичний місток між кількісно виміряною невизначеністю та конкретним управлінським рішенням, наповнюючи теорію економічної безпеки операційним змістом і знижуючи залежність вибору стратегії від суб'єктивних експертних оцінок.

Удосконалено модельно-методичний інструментарій прогнозування динаміки ринкових показників у контексті економічної безпеки, що передбачає формалізований сценарій побудови, автоматичного відбору та порівняльної валідації моделей за принципом мінімальної достатньої складності на двох панелях даних – локальних ринків металопродукції та глобальних товарних і фінансових ринків. Це збагачує методичний апарат теорії економічної безпеки відтворюваним і перевіреним інструментом, придатним для застосування як у зовнішньому, так і у внутрішньому контурах управління підприємством.

Подальшого розвитку дістав понятійний апарат теорії економічної безпеки підприємства – у частині уточнення визначення економічної безпеки як динамічної управлінської характеристики та виокремлення аналітично-прогностичної складової як системоутворювальної. Це зміщує акцент зі статичного розуміння «захищеності» до динамічної здатності суб'єкта господарювання діяти на випередження. Розвинуто також перелік теоретико-практичних підходів до адаптивного прийняття рішень, доповнений підходом на основі моделі Gartner Hype Cycle (с. 45-47), що розширює інструментарій ідентифікації технологічно обумовлених ризиків і можливостей у системі економічної безпеки. Перелічені наукові положення є логічно

взаємопов'язаними, належно аргументованими та повною мірою відображені в опублікованих працях автора, що засвідчує їх достовірність і завершеність.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Олександра Віталійовича є системним дослідженням актуального наукового питання. Сформульовані здобувачем висновки мають достатній рівень обґрунтування, що забезпечується використанням широкої емпіричної бази – відкритих даних світових фінансових і товарних ринків (Yahoo Finance, World Bank Commodity Price Sheet, FRED) та реальних транзакційних даних промислового підприємства, – а також значним обсягом опрацьованих наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Постановка завдань, визначення об'єкта, предмета та мети дослідження чіткі й зрозумілі та повною мірою відповідають установленим вимогам. Поставлені завдання автором виконано, мети досягнуто. Методологія дослідження представлена комплексом загальнонаукових і спеціальних методів – системного аналізу та синтезу, економіко-математичного моделювання (моделі сімейства ARIMA, сезонної декомпозиції, гібридних конфігурацій з машинним навчанням), статистичного аналізу та перевірки на історичних даних з рухомим вікном, кореляційного аналізу та класифікації, – що свідчить про якісне оволодіння методологією наукової діяльності.

Отже, вважаю, що здобувач оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетентностями та продемонстрував високий рівень знань з обраної теми.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації. Теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації доведено до рівня прикладного інструментарію, придатного для безпосереднього впровадження на промислових підприємствах. Результати дослідження впроваджено у діяльність ПрАТ «Дніпровський металургійний завод» (довідка № 16.0/223 від

25.02.2026 р.), а також у навчальний процес ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» під час викладання дисциплін «Аналіз та прийняття рішень на валютних і фондових ринках» та «Фінансовий менеджмент» (акт впровадження від 09.02.2026 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація має логічну та чітку структуру і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Анотацію викладено українською та англійською мовами, у вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретичні засади управління економічною безпекою підприємства в умовах глобалізації економіки» (с. 24–63) систематизовано концептуальні підходи до визначення економічної безпеки підприємства та виявлено тенденцію їх еволюції від статичної «захищеності» до динамічної «здатності управляти в умовах невизначеності». Автор формулює власне визначення економічної безпеки підприємства як динамічної управлінської характеристики та обґрунтовує виокремлення аналітично-прогностичної складової як системоутворювальної (с. 31). На основі аналізу теорії ризику, теорії прийняття рішень, концепції цінності інформації та поведінкової економіки (п. 1.2) обґрунтовано необхідність адаптивного прогнозування, запропоновано п'ятирівневу концепцію адаптивного прогнозування (п. 1.3) та підхід на основі моделі Gartner Hype Cycle (с. 45–47).

У другому розділі «Моделі та методи адаптивного прогнозування в системі управління економічною безпекою підприємства» (с. 64–104) сформовано ієрархічну систему прогнозних конфігурацій за принципом мінімальної достатньої складності, що охоплює моделі SMA, CSD, ARIMA, SARIMA, SARIMAX, їх Fourier-розширення та гібридні конфігурації ARIMA+ML. Розкрито особливості прогнозування зовнішніх факторів на

локальному рівні (п. 2.2) та на глобальному рівні (п. 2.3) за єдиною метричною системою на основі показника МАРЕ.

У третьому розділі «Практична реалізація адаптивного прогнозування в системі економічної безпеки підприємства» (с. 105–167) проведено емпіричну верифікацію на даних ПрАТ «Дніпровський металургійний завод» (п. 3.1) та на панелі з 21 часового ряду ринків чорних металів, валютних курсів і акцій (п. 3.2), а також розроблено систему стратегічного управління економічною чутливістю підприємства з чотирирівневою типологією управлінських відповідей і відповідною матрицею (табл. 3.22, 3.24, п. 3.3).

Кожен розділ дисертації обґрунтований логічними висновками. Отже, дисертація Олександра Віталійовича відповідає установленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання щодо інтеграції адаптивного прогнозування в систему управління економічною безпекою підприємства.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Сформульовані в дисертації пропозиції та рекомендації мають вагомий теоретичний і практичний цінність та можуть бути використані як основа для подальшого наукового вивчення проблематики адаптивного прогнозування в системі економічної безпеки підприємства, у діяльності промислових підприємств для підвищення обґрунтованості управлінських рішень, а також у закладах вищої освіти під час підготовки фахівців за спеціальністю 051 «Економіка».

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Оцінюючи дисертацію Олександра Віталійовича позитивно, необхідно вказати на наявність окремих положень, які потребують додаткового пояснення або мають дискусійний характер, зокрема:

1. Концепція передбачає організаційно-практичний рівень (рис. 1.4, п. 1.3), однак його фактичне втілення на аналізованому підприємстві не проілюстровано. Не зрозуміло, як саме адаптивний контур інтегровано в систему управління ПрАТ «Дніпровський металургійний завод» і яким

є розрахунковий економічний результат від його впровадження? Бажано проілюструвати практичну реалізацію цього рівня, включаючи його системну інтеграцію в контур управління підприємством та кількісну оцінку отриманого ефекту.

2. Поділ прогнозування на локальний та глобальний рівні (рис. 1.3, п. 1.3) обґрунтовано силою впливу підприємства на ринок, проте економічний критерій віднесення конкретного фактору до того чи іншого контуру конкретизовано не повністю – наприклад, ціни на енергоносії формуються глобально, а в планування входять локально. Як у такому разі однозначно класифікувати фактор? Доцільно чіткіше задати економічну основу розмежування.
3. У матриці стратегічного управління економічною чутливістю підприємства (табл. 3.24, с. 164) за конфлікту критеріїв приписано завжди обирати найвищий за жорсткістю стратегічний рівень серед тих, чії умови виконуються. Це систематично змушує підприємство до надмірного резервування й хеджування, що негативно впливає на показники рентабельності та послаблює іншу грань економічної безпеки. Чи є такий вибір економічно оптимальним? Тому процедура вибору стратегічного рівня економічної чутливості потребує подальшого обґрунтування.
4. За застосування порогів до глобальної панелі (п. 3.2, с. 149) вісімнадцять із двадцяти одного ряду потрапляють у зону низької чутливості й жоден – у високу чи критичну. Наскільки адекватною є запропонована типологія для зовнішнього контуру, якщо її верхні рівні фактично активуються майже виключно локальним ринком та найволатильнішими акціями?
5. Автор в п. 1.1 посилається на низку сучасних праць (А. Штангрет, В. Прохорова, О. Чернишов, О. Ілляш та ін.), що вже розвивають антисипативно-адаптивне управління економічною безпекою та роль прогнозування. Що саме додає авторське уточнення визначення

економічної безпеки підприємства понад ці наявні динамічні дефініції? Доцільно різкіше окреслити цей внесок, аби «подальший розвиток» поняття був чітко відмежований від уже відомих результатів.

6. Модель технологічної зрілості Gartner Hype Cycle (п. 1.2, с. 45–47) застосовується переважно для високотехнологічних, насичених нематеріальними активами секторів. Для традиційного металургійного виробника в дисертації аргументовано її прив'язку до ESG/Greentech та СВАН, проте економічну вагу сигналу технологічної зрілості порівняно з домінуючими ціновими ризиками (сировина, енергоносії, валюта) не оцінено. Яке місце цей сигнал посідає серед фактичних пріоритетів економічної безпеки підприємства? Бажано це визначити.

Проте зазначені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від дисертації Щепки Олександра Віталійовича і не знижують її наукової та практичної значущості.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Дослідження за темою «Адаптивні методи прогнозування в системі управління економічною безпекою підприємства» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею. Під час розгляду матеріалів дисертації та публікацій автора фактів порушень академічної доброчесності не виявлено: у роботі відсутні текстові запозичення та використання результатів інших авторів без посилання на джерела.

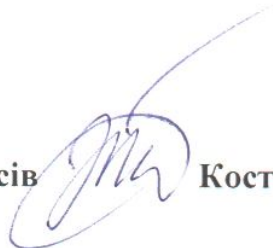
ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Щепки Олександра Віталійовича на тему «Адаптивні методи прогнозування в системі управління економічною безпекою підприємства», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є завершеною науковою працею, виконаною особисто здобувачем на належному науково-теоретичному рівні. Досягнуто поставленої мети та виконано задекларовані у вступі завдання. Автором отримано нові науково обґрунтовані, достовірні та

практично корисні теоретико-прикладні результати, що в сукупності є суттєвими для розвитку економічної науки та вирішують актуальне наукове завдання щодо інтеграції адаптивного прогнозування в систему управління економічною безпекою підприємства. Основні положення дослідження відображено в опублікованих працях. За своїм змістом дослідження відповідає спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», а також вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а його автор – Щепка Олександр Віталійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

**Доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
підприємництва, торгівлі
та економіки підприємства
Університету митної справи та фінансів**

Костянтин ЖАДЬКО

Тетяна Корнякіна